

LUBO OLACH /
GUVERNÉR
KARVAŠ

MARENČIN PT

*„Akú knihu možno dať Dr. Imrichovi Karvašovi,
ak nie knihu o géniach?“*

Ján Smrek, básnik,
venovanie v knihe Victora Huga Géniovia

L'UBO OLACH

Guvernér
Imrich Karvaš

Táto kniha vznikla s finančným príspevím Literárneho fondu.

© Lubo Olach, 2019

© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2019

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Photo © Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine

Cover © Marenčin Media, 2019

Layout © Marta Blehová, 2019

796. publikácia

1. vydanie

ISBN 978-80-569-0380-3 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0381-0 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0382-7 (ePub)

V roku 1958 odsúdila československá komunistická justícia profesora Imricha Karvaša, bývalého guvernéra Národnej banky Slovenskej republiky, za špionáž a velezradu na sedemnásť rokov. V tom čase si kovaný komunista, doktor Gustáva Husák, jeden z hlavných organizátorov Slovenského národného povstania, už niekoľko rokov odkrúcal svoj doživotný trest v Leopoldove. A tak sa stalo, že títo dvaja výnimoční Slováci sedeli vo väzení, aj keď mali iné politické názory. Odsúdili ich však aj za to, že boli proslovenskí. Boli priatelia, mali veľké zásluhy na tom, že Slovensko sa vďaka SNP pridalo na stranu víťazov, ale ich cesty sa pár mesiacov po vojne beznádejne rozišli.

Osud Imricha Karvaša, tohto vynikajúceho slovenského ekonóma, intelektuála, autora mnohých odborných publikácií a jedného z hlavných organizátorov SNP, mi poslužil ako podklad na premýšľanie o charaktere človeka, o zložitom období moderných slovenských, ale aj českých dejín, o paradoxoch, akých sú dejiny plné. Karvašov príbeh je príbehom o smutnom osude človeka, ktorý pre Slovensko urobil viac ako mnohí pred ním a aj po ňom. Odsúdili ho preto, že vo svojich prácach poukazoval na to, že ekonómia v poňatí komunistickej ideológie nemá z dlhodobej perspektívy nádej na prežitie a tiež zato, že s komunistami odmietol spolupracovať.

Noc po vynesení rozsudku, čo sa v jeho prípade rovnalo v podstate doživotiu, keďže bol vážne chorý, zostal v cele sám.

Myslou sa mu prehánali rozličné myšlienky. Uvedomil si, že v podobnej situácii je aj jeho spolubojovník Gusto Husák, ktorý si svoj ortiel doživotia vypočul už pár rokov pred ním. A tak som si vypožičal jeho spoluorganizátora SNP, aby som pomocou ich pomyselných návštev a nasledujúcich dialógov vrátil čas nielen do rokov Karvašovho slobodného života, ale najmä do čias, keď sa v Slovenskej republike diali osudové veci a on v nich nie raz hral hlavnú úlohu. Obaja, Karvaš aj Husák, sa snažia nájsť odpovede na otázky, prečo sa udalosti vyvinuli týmto smerom a prečo vyústili do tragédie. Karvaš aj Husák rozprávajú svoje príbehy v prvej osobe, čo mi umožnilo v literárnej podobe použiť vnútorné monológy a úvahy hlavného hrdinu ako aj jeho spoločníka. Do ich dialógov občas vstupuje aj Karvašova manželka Helenka, dcéra Oľga a starší syn Milan. V knižke však nájdete aj spomienky na politikov, s ktorými sa stretávali. Sú to prezident Jozef Tiso, predseda vlády Vojtech Tuka, minister vnútra Alexander Mach, šéf propagandy Tido Jozef Gašpar, jeden z dvoch povstaleckých predsedov SNR Vavro Šrobár, minister zahraničia ČSR Vladimír Clementis a básnik Ladislav Novomeský. V románe sú vzhľadom na jeho zameranie len okrajovo spomínaní Karvašovi osobní priatelia ako profesor Peter Zaľko, profesor Jozef Fundárek, Branislav Chrapo či profesor Július Pázman.

Kde to bolo možné, snažil som sa držať historických faktov a udalostí. Keď sa fakty v žiadnej podobe nezachovali, usiloval som sa vytvoriť pravdepodobné situácie a príbehy, ktoré vychádzali z poznania doby a samotného Karvaša, respektíve ľudí, s ktorými sa stýkal.

Nemal som v úmysle vytvoriť obraz človeka, ktorý sa premení na pomník; pokiaľ mi to moje schopnosti dovoľovali, chcel som mať z Karvaša, ale aj z Husáka, živých tvorov so všetkými ľudskými vlastnosťami, pochybnosťami aj omylmi. Pri získavaní

materiálov a pri písaní som si čoraz viac uvedomoval, že Imrich Karvaš bol výnimočná osobnosť a že mu patrí popredné miesto v panteóne slovenských dejín.

Čitateľa chcem upozorniť, že príbeh sa nedrží prísne chronológie. Spomienky, ako vieme, majú tú výsadu, že preskakujú z témy na tému, podvedome si vyberajú dôležité obdobia života a nepodriaďujú sa času. Obdobia Karvašovho života sú úmyselne poprehadzované, keďže Husák poznal Karvaša až ako profesora, ktorý mu prednášal hospodárske právo na Právnickej fakulte UK v Bratislave.

Karvašov životný osud, jeho ťažký život, jeho názory, postoje sú súčasťou našich dejín. A dejiny – ako sa neraz utvrdzujeme – sú odkazom aj ponaučením. Pomáhajú lepšie pochopiť súčasnosť, ale sú aj výstrahou, ktorá by nás mala varovať pred chybami minulosti, lebo národ, ktorý zabudne na svoju minulosť, nemá žiadnu budúcnosť.

Autor

I. ČASŤ

Noc po vynesení rozsudku

Tak moji najmilší, prebehlo myslou Karvašovi, stal som sa špiónom a vezradcom a vy si to odnesiete, lebo ja tu už dlho nevydržím. Pri mojej epilepsii, takmer slepote, v bude base za dva, tri roky po mne. Vy však zostanete nažive a komunisti vás budú prenasledovať, lebo som im neposlúžil tak, ako chceli, preto sa mi pomstili. Hm, ale Gusto Husák, ten presvedčený komunista tu sedí tiež. Však som ho raz na okamih videl, keď išiel okolo po chodbe. Bože, to snáď už nie je ani pravda, keď sme pripravovali Slovenské národné povstanie. Možno aj preto tu teraz spolu sme. Byť pre národ, urobiť preň niečo, to internacionálni komunisti neodpúšťajú. Pre nich existuje len všeobjímajúca proletárska internacionála a neomylný Stalin.

„Ahoj, Imro!“

„Kto, kto je to?! Gusto to si ty?!“

„Čo ma už nepoznáš? A kto iný by za tebou prišiel do cely?“

Nie, to sa marí, utvrdzoval sa v duchu. Však je noc, to je sprosťosť, aby sa mi tu niekto prihováral.

„Mýliš sa, Imro! Som to ja, Gusto. Budem s tebou po nociach viesť dialóg, ak súhlasíš, aby si sa tu nezbláznil. Zaspomíname si na staré, dobré časy a uvidíš, že ti potom bude lepšie. Spomienky, na rozdiel od slobody, ti nikto nevezme.“

„Gusto práve pred chvíľkou mi myslou preleteli časy, keď sme spolu pripravovali Povstanie. Ako si ku mne chodil, ako sme sa spolu s rodinami navštevovali a kuli plány, ako to bude, keď

Povstanie vypukne, ale najmä, ako to bude na Slovensku vyzeráť, keď Nemci definitívne kapitulujú a nastane mier.“

„Imro, vidíš, ako sme sa mýlili? Spočiatku to vyzeralo podľa našich predstáv, ale potom prišiel zlom. Moci sa chopila garda primitívov nahuckaná ruskými poradcami z Moskvy. Tí mali presné inštrukcie, čo majú robiť, koho zavrieť, s cieľom zbaviť sa takzvaných buržoáznych nacionalistov a nastoliť diktatúru proletariátu. No nechajme tieto veci na neskoršie. Povedz mi, ako si dostal z Nemecka domov.“

„Vidím to, ako keby to bolo teraz. Bol podvečer dvadsiateho ôsmeho júla 1945. Pre väčšinu ľudí to bol úplne všedný deň. Bolo po vojne. Život sa pomaly, pomaly vracal do normálnych koľají. No ja som po tých skutočných prichádzal domov. Vracal som sa z takmer ročného pobytu v koncentračných táboroch po tom, čo ma tretieho septembra 1944 zatklo gestapo. S podlomeným zdravím, ale vytešený, že konečne budem doma so svojou manželkou a s tromi svojimi deťmi. Všetci ma podvečer čakali na stanici v Skalici. No v tom čase už z Kútov do tohto mesta žiaden spoj nešiel, a tak som na peróne bezmocne stál a nevedel, čo mám robiť.

„Prepáčte, pane,“ prihovoril sa mi prednosta stanice, „nie ste náhodou pán profesor Imrich Karvaš?“

Prekvapene som sa na neho pozrel a potom sotva znateľne prikývol. „Hej, som. Prečo sa pýtate?“

„Asi ste si zrejme všimli, že do Skalice dnes už žiaden vlak nejde. No kvôli vám vypravím jeden špeciálny rušeň, ktorý vás dovezie za vašimi najbližšími. Iste tam na vás už netrpezlivo čakajú.“

„Vy ste ma spoznali v tomto stave? Vy by ste to pre mňa urobili?“ neveriacky som hovoril skôr pre seba ako prednostovi.

„Na to, čo ste spravili pre Slovensko ako guvernér Národnej banky Slovenskej republiky, na to sa nezabudne. To je to naj-

menej, čo pre vás môžem podniknúť. Takže podte ku mne do kancelárie, nech vonku, v tomto nečase, neprechladnete, lebo naozaj nevyzeráte dobre. Všetkým nakoniec, kto by po kúre v koncentrákoch pribral,‘ dodal sarkasticky.

Tak ľudia na mňa, zdá sa, spomínajú v dobrom, pomyslel som si v duchu. To na Slovensku nie je veľmi zvykom. Uvidím, ako ma privítajú v Bratislave, keď sa tam zjavím. No nebudem sa tým teraz vzrušovať. Na to je času dosť. Po vari necelý hodinke družného rozhovoru s výpravcom nás vyrušilo pískanie rušňa.

„Tak pán guvernér, to je váš rušeň. Nie je to práve prvá trieda,‘ dodal so smiechom, „ale to mi snáď pre tentoraz prepáčite, ale zase to máte zadarmo,‘ poznamenal s úsmevom. „Tak nasadajte, nech už ste čo najskôr pri deťoch a manželke.“

„Neviem, ako by som sa vám poďakoval,‘ rozpačito som sa ozval, „no snáď sa ešte stretneme,‘ dodal som, „a potom vás pozvem na pohárik. Tak ešte raz vreľá vďaka a poviem vám úprimne, že také niečo som nečakal. O to viac si to od vás cení. Dovidenia.“

„Musel si mať veľkú radosť z toho, že ťa ten výpravca spoznal,“ zamiešal sa do Karvašových spomienok Husák, „a vybalil ti ten rušeň. Dobro si ale poznamenal, že na Slovensku je vďačnosť úzky profil. O pár rokov si sa presvedčil, že u nás za dobré dobré nečakaj. Už v máji 1949 ťa zatkli, keď si išiel so študentmi právnickej fakulty na exkurziu do Trenčianskych Teplíc a na Moravu. Obvinili ťa zo špionáže a odviezli ťa do Prahy. Z ničoho nič si sa stal väzňom na Pankráci.“

„Gusto, máš pravdu, ale na to stretnutie s rodinou ma ešte nechaj trochu zaspomínať. Na zlé veci máme predsa času dosť.“

„Dobre, Imro, aj ja mám na tú dobu po vojne krásne spomienky. Škoda, že trvali len tak krátko.“

„Po vari polhodinke po odchode z Kútov,“ zahrúžil sa znovu do spomienok, „parná lokomotíva zastala pred stanicou v Skali-

ci. Najskôr sa nič nedialo, hovorila mi neskôr moja Helenka, no po chvíli z rušňa po rebríku schádzal dole akýsi štíhly dôstojník s brigádkou na hlave, ktorá mu z nej chcela každú chvíľu spadnúť.“

„Otec!“ skríkla šestnásťročná Oľga, ktorá ma spoznala ako prvá. Na to sa môj trinásťročný syn Milan rozbehol za mnou. Ich mama plačúca od radosti nemo stála. Pozerala sa na mňa a v duchu ďakovala Bohu, že som zas medzi nimi, aj keď, pomyslela si, že zdravý asi nebudem. Veď vyzerá ako kosť a koža. A mala pravdu. Pred zatknutím som vážil približne osemdesiat kilogramov a teraz som mal sotva päťdesiat kíl. No však ja si ho vykrímim, povedala si pre seba a aj ona sa vrhla do môjho roztvoreného náručia. Takmer po jedenástich mesiacoch som bol znovu doma. Nechcel som tomu ani veriť. Už sa zdalo, že ma Nemci na konci vojny, lepšie povedané gestapáci, zastrelia, ale tak trochu zázrakom sa to nestalo. Čo bude ďalej, na to som vtedy nemyslel. Hlavne, že som bol doma so svojimi najbližšími. Do Bratislavy pôjdem, rozhodol som sa v mysli, až potom, keď sa dám trochu do poriadku. Na to je času dost. Teraz budem doma oddychovať, pôjdeme spolu s deťmi a Helenkou do kúpeľov, do Luhačovic, a budem si s nimi vychutnávať rodinnú pohodu. Na zoznamovanie sa so situáciou na Slovensku mám vari času dost. Veď popravde mal som byť už mŕtvy, tak čo sa budem naháňať.“

„Oddychujúc doma v pohodlnom kresle po dobrom obede,“ hovoril už svojmu priateľovi, „myseľ mi akosi samovoľne zablúdila do detských čias a tie veru neboli práve najľahšie. Otec bol síce notár, ale materiálne sa to v rodine neprejavovalo. Dost často sa pozeral na dno pohárikov, a tak sa o svoje deti veľmi nestaral. Mama mala na krku šesť detí, z toho bolo len jedno dievča. Dvaja bratia zomreli počas prvej svetovej vojny. Otec sa tiež nedožil dlhého veku. Ešte šťastie, že sa mama so svojou

prirodzenou inteligenciou vedela prispôbiť daným podmienkam a rodinu ako tak finančne zabezpečila. Preto som mohol ísť študovať na skalické gymnázium. Boli to ale ťažké časy. V škole sa samozrejme vyučovalo len po maďarsky. Koho profesori počuli hovoriť po slovensky, ten mal veľké problémy. Gymnázium v Uhorskej Skalici, ako sa vtedy toto mesto volalo, bolo jedno z najstarších takýchto inštitúcií na západnom Slovensku. Tento školský ústav viedol svojich študentov k úcte k tradíciám školy a k uhorskému vlastenectvu. Maďarizačné snahy učiteľov zanechali v mnohých slovenských študentoch hlboké stopy. Na tieto časy spomínal môj spolužiak Vladimír Clementis ako na roky strávené v nenávidenom ovzduší maďarskej strednej školy. Vlado, inak výborný študent, mal jedinú trojku na vysvedčení, a to opakovane, z maďarčiny. Bože, ako je to už dávno. Bol z neho vplyvný politik, minister zahraničných vecí Československa, ale vy komunisti, ktorí ste boli jeho ideoví súpútnici, ste ho dali obesiť ako nejakého hromadného vraha. Čo mi na to, Gusto, povieš?“

„Ach, to mi ani nehovor. Jeho nešťastím bolo, že bol čestný muž, ktorý si myslel, že keď má pravdu, môže sa vzoprieť aj Stalinovi. Ten však také veci neodpúšťal. To, že skritizoval pakt Ribbentrop-Molotov, a tým v podstate aj veľkého generalissima, mu bolo osudné. Za to musel zomrieť. Nezabudnem na to, ako sme s Vladom Clementisom, keď bol poslancom parlamentu za komunistickú stranu, bojovali za to, aby novovznikajúca Technická univerzita mala sídlo v Bratislave, a nie v Košiciach. Od začiatku dvadsiatych rokov sa pritom hovorilo len o Košiciach. Tie preferoval aj predseda vlády Milan Hodža. Malo ísť o akúsi decentralizáciu, aby sa aj na východe Slovenska vytvorilo ďalšie kultúrne centrum. Košickí mestskí predstavitelia sa o techniku maximálne usilovali. Boj o to, kde nakoniec bude stáť, sa veľmi vyhrotil a do neho sa zapojil aj on. Veľmi ostro sa postavil proti

tomu, aby technika vznikla v Košiciach. Považoval to za dôsledok Hodžovho predvolebného sľubu. Vo svojom vystúpení zdôraznil, že treba všetky vedecké a technické kapacity koncentrovať do Bratislavy, kde sídli univerzita a kde sú aj štátne úrady i najrôznejšie hospodárske a technické inštitúcie. Clementis tvrdo napádal osnovu vládneho zákona a zároveň uvádzal dôvody, prečo práve Košice nemajú byť sídlom techniky. Jeho vari najsilnejším argumentom bolo, že vlastne ani Bratislava nie je ešte skutočným vedeckým i akademickým centrom, a tak nemožno budovať centrum druhé. Jeho názor som zdieľal aj ja ako zapisovateľ Akčného výboru pre vybudovanie slovenskej techniky. Nakoniec aj vďaka jeho energickému zástoju zostala technika v Bratislave a jej rodným dátum je dvadsiaty piaty jún 1937.“

„Len tak pre zaujímavosť,“ zamyslel sa Karvaš, „ako to bolo s Clementisovým odchodom do emigrácie? Všeličo sa o tom hovorilo. Vraj to boli bujaré oslavy, či lepšie povedané, rozlúčky so Slovenskom.“

„Samozrejme si na to spomínam. V decembri v tridsiatom ôsmom ho zbavili poslaneckého mandátu. Emigračná vlna bola vtedy v plnom prúde. Aj on začal uvažovať o odchode do zahraničia na základe nepriaznivej situácie, ktorá vtedy na Slovensku nastala. On to bral len ako dočasné riešenie, bez toho, aby upadal do depresie. Ľudia vtedy odchádzali so všelijakými úmyslami. Bojovať proti fašistom, či si zachraňovali holé životy, alebo len bez náhlenia a paniky si hľadali pokojnejšiu krajinu pre svoj život. Clementis mal podľa príkazu strany emigrovať do Francúzska. Mal už aj so ženou francúzske vízum. No voľajako sa mu nechcelo odísť. Neponáhľal sa. Odchod stále odďaľoval. Nakoniec usporiadal, ako povedal, z posledného poslaneckého platu, posedenie pre pár priateľov, na ktorom spamäti recitoval verše slovenských, českých, francúzskych

a ruských básnikov. Popíjali sme francúzske víno, vraj, aby si zvykal na novú krajinu. Rozveselil sa, načerpal silu a istotu dával aj svojmu okoliu. Nuž, a potom si objednal fiaker a vybral sa po poľských cestách – necestách, do Krakova. Pravdaže, poľská polícia si niečo také nápadné všimla, a tak Vlada vrátili späť na Slovensko. Druhý raz už bol opatrnejší, a tak sa mu odchod do Francúzska cez Poľsko podaril. Darmo, Vlado bol veľký bohém. Odišiel preč, ale po čase sme ho počuli, ako sa nám z Londýna prihovára a povzbudzuje nás do boja proti fašizmu.“

„Gusto, neskôr si sa, pri vyšetrovaní Ústrednou štátnou bezpečnosťou (ÚŠB), obhajoval tvrdením, že Clementis aj teba nabádal emigrovať, no ty si to odmietol, pretože si nemal prečo utekať. To si ale už neprehradil, že to bola účelová výhovorka, lebo emigrácia bola vyhradená len pre najvyššie kádre strany a s najväčším ohrozením, čo sa týkalo predovšetkým Židov. Vtedy si ale medzi túto verchušku nepatril. Nevie celkom pochopiť, prečo si ani ty, keď Clementisa v marci 1950 zatkli a neskôr ho odsúdili, neprotestoval proti tomu škandálnemu rozsudku, ktorý znel – trest smrť obesením. Prečo si sa vôbec nepostavil proti tomu celému komunistickému cirkusu? Veď Clementis bol tvoj vzor a priateľ a v živote ti veľmi pomohol.“

„Začiatkom päťdesiatych rokov sme spolu s Lacom Novomeským už tušili, že keď v Prahe začali s tým zatýkaním, časom prídeme na rad aj my. Preto sme boli ticho. Puď sebazáchovy nám nedovolil zdvihnúť hlas proti. Imro, o čom ešte tak tuho premýšľaš?“ spýtal sa ho Husák, keď si všimol, že ho nejako nevníma.

„Ale, v duchu si premietam tie moje študentské časy, keď som spolu s Vladom chodil do gymnázia a po vzniku Československa som sa zapísal na právo. To už potom boli iné pomery. On odišiel študovať právo na Karlovu univerzitu do Prahy, ale ja som, ako vieš, našťastie zamieril do Bratislavy. Veď inak by som

svoju ženu nestretol. Veľa peňazí som síce nemal, ale ako výborný študent som dostával štipendium a privyrábam som si aj doučovaním slabších kolegov. Mali sme vtedy spolu krásne sny.“

„Aj ja si niekedy na to s nostalgiou spomínam,“ ozval sa mu v hlave Helenkin hlas, „na to obdobie, keď sme sa stretávali na fakulte, randili spolu blúdiac uličkami Starého mesta, sadli sme si do vinárne, dali po dve deci vínka a potom sme sa túlili k sebe šťastní, že jeden druhého máme. A to všetko začalo, keď sme sa zoznámili na schôdzi spolku právnikov, ktorého si bol predsedom.“

„Poviem ti, že som mal poriadnu trému, keď si ma prvýkrát pozvala k vašim. Veď k tvojej mame do salónu chodili význačné osobnosti ako Štefan Krčméry, Vladimír Roy, Ján Smrek, Emil Boleslav Lukáč, Zuzka Zguriška, manželia Gregorovci a mnohí ďalší. Bol to salón v tom pravom slova zmysle. Tvoja mamička študovala vo Francúzsku, bola prekladateľkou z ruštiny a výborne ovládala aj francúzštinu. Samozrejme v takejto spoločnosti nemohlo chýbať ani dobré víno. Nadšene som počúval rozprávanie týchto umelcov, ktorí boli zapálení pre slovenskú vec. Z týchto posedení som si odniesol ich myšlienky a podľa toho som sa snažil aj správať.“

„Nebolo však všetko ružové. Pamätám si na tie pohľady,“ trošku nehnevane poznamenala Helenka, „keď som sa prihlásila na Právnickú fakultu Univerzity Komenského. Bola som jedna z prvých študentiek vôbec, ktoré ukončili štúdium na tejto fakulte. Ženy vtedy síce v Československu mali volebné právo, a takých štátov na svete nebolo veľa, ale inak sa muži na emancipované dievčatá či ženy stále pozerali podozrievavo a nie veľmi nadšene.“

„Potom si mi odišla ako štipendistka do Paríža. Tam si na Sorbonne a na École des Études študovala národné hospodárstvo. Aj preto sme si boli blízki, pretože sme si mohli hovoriť nielen

o vzájomnej láske, ale aj o odborných veciach. Nie raz som dal na tvoj názor, ktorý sa veľakrát ukázal ako ten správnejší. Bolo len samozrejmé, že sme sa nakoniec v roku 1928 vzali. Následné udalosti dostali rýchly spád. Po promócií som začal pôsobiť na škole ako asistent. O rok neskoršie som sa stal zodpovedným redaktorom mesačníka Hospodárske rozhľady.“

„Na právnickej fakulte sme sa zoznámili aj my,“ vstúpil mu do zamyslenia Husák. „Pamätám si na teba dobre. Už vtedy si mal medzi študentmi skvelé meno a na tvoje prednášky všetci radi chodili. Politika ti bola vždy blízka, a tak si sa spolu s ďalšími spolužiakmi a kolegami spolupodieľal na založení dvojtyždenníka Politika. Pre teba to už nebola len funkcia v redakčnej rade, ale bolo to tvoje vierovyznanie. Ten časopis bol orgánom regionalistov, ľudí, ktorí nesúhlasili s pražským centralizmom, no ani s ľudáckym autonomizmom. Žiadali ste na tú dobu rešpektovanie hospodárskej osobnosti Slovenska, ba dokonca aj písanie názvu Česko-Slovensko so spojovníkom, čo bol istým spôsobom revolučný počin. Vládi ste vyčítali, že pätnásť rokov po vzniku republiky nemá pre Slovensko konštruktívny program. Chceli ste, aby sa na Slovensku rozmiestnila časť priemyslu, upravili železničné tarify, budovala infraštruktúra, rozvíjalo sa školstvo, založila sa technika, nezabúdalo sa na sociálne ustanovizne, rešpektovali sa slovenské záujmy v medzinárodných zmluvách a podobne. Tebe sa prvému podarilo okolo časopisu združiť predstaviteľov viacerých generácií slovenskej inteligencie zameranej na hospodárske otázky. Do časopisu posielali svoje názory aj osobnosti z podnikateľskej sféry. Tí sa vyjadrovali k aktuálnym hospodárskym problémom. Častými prispievateľmi boli aj českí ekonómovia. Nebolo toho málo, čo ste dokázali. Vaše názory mali medzi slovenskou inteligenciou bez prehánania široký ohlas. Toto všetko ti len priťažilo po februári štyridsaťosem. Ty si bol vlastne ten pravý buržoázny

nacionalista, a tak si nemohol dobre dopadnúť. Veď si publikoval článok, v ktorom si komentoval politickú ostro sledovanú problematiku finančného doplácania českých krajín na Slovensko. Uznával si síce, že Slovensko postihnuté krízovým vývojom, poberalo zo štátnych fondov viac ako bolo do nich schopné dať, ale bolo to výrazne menej, než udávali oficiálne štatistiky. Nuž, a to českí bratia nikdy radi nepočúvali. Slúži ku cti, že na základe množstva podobných analytických článkov, opierajúcich sa o precíznu štatistickú prácu si medzi prvými dospel k celkovému obrazu hospodárskeho stavu Slovenska, ktorý si napísal vo svojej priekopníckej monografii *Hospodárska štatistika Slovenska*“

„To všetko, čo si hovoril, sme chceli dosiahnuť,“ pritakal mu Karvaš, „v rámci rozumného konsenzu postupných reforiem politického a hospodárskeho života, ktoré podmieňovalo predchádzajúce uznanie svojbytnosti Slovákov. Od tridsiatych rokov som vychádzal zo štátnopolitického názoru, že Slováci sú samostatným národom so všetkými etnickými znakmi. Pričom som ale odsudzoval nacionálne šovinistické politické názory. Bol som najmä proti Hlinkovej slovenskej ľudovej strane, pretože jej základnou politikou od roku 1936 bolo, aj za cenu rozbitia republiky, dosiahnuť autonómiu. Nuž áno, dianie v spoločnosti ma vždy zaujímalo, preto bolo logické, že som sa angažoval vo viacerých smeroch. Čoskoro po ukončení štúdia som sa habilitoval na docenta v odbore národného hospodárstva. Nie dlho potom som sa stal vo svojich tridsiatich dvoch rokoch mimoriadnym profesorom na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde som prednášal na katedre národného hospodárstva a práva. Vedecká a publikačná činnosť mi zároveň otvorili dvere na cestu do zahraničia. Ako významného národohospodára a finančného odborníka stredoeurópskeho priestoru ma Stanfordská univerzita pozvala na prednáškové